

РОДОВА АНАЛИЗА И ПРЕГЛЕД НА ПРАВНИ И ФИНАНСИСКИ СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ

АНАЛИЗА НА ТЕМА:

Вклучување на родовата перспектива во главните точки во општеството (родова интеграција).

ПРОЕКТ:

„Балкан отпорен на кризи“

РОДОВА АНАЛИЗА И ПРЕГЛЕД НА ПРАВНИ И ФИНАНСИСКИ СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ

за проект „Балкан отпорен на кризи“

финансиран од

ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И КРЕИРАЊЕ ПОЛИТИКИ

Анализа на тема: Вклучување на родовата перспектива во главните точки во општеството (родова интеграција)

Авторки: Катерина Танкосиќ и Наташа Амдију

Времетраење: Септември-Март 2024 година

Организација подгрантист: Сојуз-Национален Совет за Родова Рамноправност

Публикацијата Родова анализа и преглед на правни и финансиски стратешки документи е подготвена од Сојуз-Национален Совет за Родова Рамноправност во рамките на програмата за подгрантирање на проектот “Балкан отпорен на кризи”, имплементиран од : Центар за истражување и креирање политики (ЦРПМ), Центар за развој на граѓански друштва (Протекта) и Центар за човекови права (Импакт), со финансиска поддршка од: Австриска Агенција за развој (ADA) и Шведската агенција за меѓународна развојна соработка (SIDA).

Оваа публикација е финансирана со подгрант од Центар за истражување и креирање на политики. Нејзината содржина е единствена одговорност на авторите и не мора да ги одразува ставовите на Австриска агенција за развој (ADA) и Шведската агенција за меѓународна развојна соработка (SIDA).

Активноста ја спроведува Сојуз-Национален совет за родова рамноправност и партнерските организации: Центар за развој на граѓански друштва (Протекта) од Р.Србија и Центар за човекови права (Импакт) од Р. Босна и Херцеговина.

РОДОВА АНАЛИЗА И ПРЕГЛЕД НА: ПРАВНИ И ФИНАНСИСКИ СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ КАКО ДЕЛ ОД ПРОЕКТОТ: БАЛКАН ОТПОРЕН НА КРИЗИ

Вклучување на родовата перспектива во главните текови во општеството (родова интеграција)

Вклучување на родовата перспектива во главните текови, политики и практики, имплицира **(ре) организација, подобрување, развој и оценка** на генералните политики, стратегии и програми, со цел родовата перспектива да биде вклучена на сите нивоа и во сите фази од страна на актерите вклучени во креирањето на политиките за остварување на de facto рамноправност.

Вклучувањето на родовата перспектива е само еден дел од поголема стратегија за постигнување на родова рамноправност. Таа вклучува интегрирање на родовата перспектива во сите аспекти на планирањето, извршувањето, мониторингот и евалуацијата на политики, програми и проекти. Главната цел е да се осигура дека мажите и жените имаат еднакви можности и користи од општествените ресурси, можности и бенефити.

Вклучувањето на родовата перспектива во главните текови на општеството не значи само додавање на женска компонента, туку тоа значи **искуството, знаењето и интересите на жените и мажите да се стават во развојната агенда.**

Димензии на вклучување на родовите аспекти во политиките

Вклучувањето на родовите аспекти во политиките претставува круцијален чекор кон постигнување на родова еднаквост/рамноправност и намалување на родово заснованата дискриминацијата. Ова вклучување може да се анализира преку две основни димензии: родова застапеност и родово одговорна содржина. Секоја од овие димензии игра важна улога во обликувањето на ефективни, инклузивни и справедливи политики.

Двете димензии - **родова застапеност и родово одговорна содржина** - треба да се земат предвид во сите фази од процесот на креирање политики и интервенции.

Родова застапеност во областите на политиките/интервенциите: прашањето за застапеноста, значи да се разгледа застапеноста на жените и мажите како корисници на политиката, како и нивната застапеност во креирањето на политиките/стратегии како и во процесите на донесување одлуки.

Родовата застапеност се однесува на вклученост на жените и мажите во процесите на креирање, имплементација, и мониторинг на политики и програми. Тоа вклучува активно учество на жените во политичките и одлучувачките процеси и е главен предуслов за осигурување на родова балансираност. Тоа помага да се гарантира дека интересите и потребите на жените се земени предвид при формулирањето на политиките. Исто така важно е да се земат предвид и различните идентитети кај двата пола односно да се земе предвид и етничката припадност, возраста, социоекономски статус, и други фактори кои можат да влијаат на искуствата и потребите на жените и мажите.

Родово одговорна содржина на политиките/интервенциите: Родово одговорна содржина на политиките значи дека подеднакво се разгледуваат потребите на сите граѓани, жени и мажи. Бројките се важни, но важно е да се види и како родот се однесува кон содржината на политиката (односно како политиките и мерките се однесуваат кон родот) за да имаме подобар увид како жените и мажите ќе имаат корист од политиките/превземените дејствија.

Родово одговорната содржина треба да осигура дека содржините на политиките и програмите се дизајнирани и се спроведуваат со цел да ги адресираат специфичните потреби и пречки со кои жените и мажите се соочуваат, вклучувајќи и анализа на родовите влијанија, разработка на специфични стратегии како и следење и оценување на политиките. Тоа значи дека пред да се креираат политики или програми, потребно е да се направи детална анализа на тоа како жените и мажите може различно да бидат погодени од проблемите кои политиката се обидува да ги реши. Па оттука, на база на оваа анализа, политиките и програмите треба да вклучуваат специфични стратегии за адресирање на идентификуваните родови разлики и пречки. Исто така, при процесите на следење и оценување на овие политики и програми треба да се вклучат родово чувствителни индикатори и методологии со цел и соодветно да се мери напредокот кон родова еднаквост.

Главни прашања за родова интеграција во политиките

- Дали потребите на жените и мажите, девојчињата и момчињата се препознаени и земени во предвид?
- Дали жените и мажите, девојчињата и момчињата подеднакво ги носат одлуките?
- Дали жените и мажите, девојчињата и момчињата имаат еднаков пристап до ресурсите? Контрола врз ресурсите?
- Дали жените и мажите, девојчињата и момчињата подеднакво имаат корист од ресурсите?

Подетално, во анализата на политиките треба да се разгледа:

- Како различните политики влијаат на жените и мажите?
- Дали е обезбедена родова застапеност во процесите на креирање политики?
- Дали постојат механизми за мониторинг и евалуација кои ги земаат предвид родовите аспекти?
- Дали се преиспитуваат политиките за да се осигура дека не ги засилуваат или репродуцираат постоечките родови стереотипи и предрасуди?
- Дали се разгледуваат интерсекционални аспекти, односно дали се земаат предвид различни идентитети како припадност на различна раса, класа, етничка припадност и др.?

Родовата интеграција ги почитува разликите помеѓу жените и мажите (го вклучува и принципот на **intersectionality**, односно не се зема предвид само родот/полот туку и расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн)

Темелната родова анализа им овозможува **на креаторите на политиката** да ги разберат родовите нееднаквости во дадена ситуација или сектор, бидејќи не само што ја опишува моменталната состојба на по пол, туку ги истражува причините и ефектите на родовите разлики кај целната група.

Во понатамошниот текст ќе бидат анализирани следните текстови:

- ✓ Закон за заштита и спасување ([9247 ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА И СПАСУВАЊЕ \(dzs.gov.mk\)](https://www.dzs.gov.mk))
- ✓ Закон за управување со кризи ([Закон-за-управување-со-кризи-Службен-весник-на-Република-Северна-Македонија-бр.-215-2021-1.pdf \(cuk.gov.mk\)](https://www.cuk.gov.mk))
- ✓ Закон за здравје и безбедност на работа
- ✓ Методологија за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето. (Сл. весник на Република Македонија бр. 76/06)
- ✓ Уредба за спроведување на мерката за заштита и спасување – евакуација на населението
- ✓ Уредба за начинот на изградба на јавните засолништа и одржувањето и користењето на веќе изградените засолништа и другите заштитни објекти и определување на потребниот број на засолнишни места
- ✓ Уредба за спроведување на мерката згрижување на настрадано и загрозено население

Исто така, подолу во текстот, е дадена и кратка анализа од родов аспект на буџетите и финансиските извештаи на надлежните органи за заштита и спасување од природни непогоди и други несреќи (Дирекција за заштита и спасување) и надлежните за

управување со кризи и кризна состојба (Центар за управување со кризи) на национално ниво.

1. ЗАКОН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ

Со овој закон се уредува (чл.1) системот за управување со кризи во Република Македонија, и тоа: организацијата и функционирањето, одлучувањето и употребата на ресурсите, комуникацијата, координацијата и соработката, процена на загроеноста на безбедноста на Републиката, планирањето и финансирањето, како и други прашања сврзани со системот за управувањето со кризи.

Општи заклучоци

Основниот Закон за управување со кризи е донесен 2005 година, но после тоа Законот има измени кои се донесени по донесување на Законот за еднакви можности (ЗЕМ) и кои не ги инкорпорираат еднаквите можности на жените и мажите согласно ЗЕМ, член 1, 2, 3 и 4. Низ целиот Закон, жените, мажите и другите ранливи групи не се споменуваат како посебни категории на лица на кои ќе се посветува посебно внимание при планирање и реализација на активностите.

Законот зборува за „здравјето и животот на луѓето и животните“ чл.1.став 2) но во Законот не се споменува еднаквото учество на жените и мажите во донесување на одлуки и користењето на ресурсите, еднаквите можности или родова еднаквост како и обврската за собирање на податоци по пол од ЗЕМ.

Дефиниција на поимите еднакво учество, еднакви можности, родова еднаквост или родово базирано насилство не се ни споменати во членот 3 - Дефинициите на термините употребени во Законот ниту пак некаде како принципи на кои се темели управувањето со кризи. Консеквентно, при подготовка на планови не се нагласува да се води сметка за специфичните потреби на жените и мажите како и за родово базираното насилство во услови на кризи согласно препораките од Истанбулската конвенција и меѓународните извештаи.

Потенцијални точки за внесување на родовата компонента

Член од Законот	Наоди - што недостасува	Може да се додаде во текстот (амандмански)
Член 1	Споменување на жените и мажите	Да се смени зборот “луѓето”, и место него да стои: жените и мажите, девојките и момчињата

Член 3-поими употребени во овој закон	Дефиниции од Законот за еднакви можности како на пример на поимите еднакво учество, еднакви можности, родова еднаквост или родово балансирано учество, родово базирано насилство не се ни споменати	Во 2. „Ризици и опасности“ се можни манифестации на национализам и верска нетрпеливост и омраза; - да се додаде и врз основа на пол/род или родово базирано насилство Да се додадат дефиниции за: специфични потреби на жени и мажи, еднакво учество и еднакви можности, родово базирано насилство
Член 8	Споменување на лица во различни ситуации, односно од различни категории	Покрај “заштита и спасување на вработените, лицата кои се затекнале кај нив и материјалните добра “ да се додаде со посебен акцент на жените и мажите во специфична состојба како бременост, попреченост и сл.
Член 13 - Управувачки комитет	Не се споменува паритет/баланс на жени и мажи во управувачкиот комитет и покрај тоа што претежно сите споменати членови се најчесто мажи министри.	Делот: “Доколку составот на Управувачкиот комитет не ја одразува соодветната и правична застапеност на заедниците, составот на Управувачкиот комитет се дополнува и со други членови на Владата.” – да се дополни и со родов баланс
Член 18 - Група за процена	Не се споменува паритет/баланс на жени и мажи во групата за процена	Покрај “Составот на Групата за процена ја одразува соодветната и правичната застапеност на заедниците“- да се додаде и соодветна и правична застапеност на жените и мажите во органите на раководење.
Член 21	Недостасува анализа на загроеност на различни целни групи	Да се додаде анализа на загроеност на жени и мажи, девојки и момчиња и покрај полот/родот , да се земат предвид и расната, класната, етничката и верската, припадност, возраста, попреченост итн
Член 24 - Состав на Главниот штаб	Не се споменува паритет/баланс на жени и мажи во составот	Покрај:“ Составот на Главниот штаб во Центарот ја одразува соодветната и правичната застапеност на заедниците“, да се додаде и соодветна и правична застапеност на жените и мажите во органите на раководење.
Член 25- Состав на регионалните штабови	Не се споменува паритет/баланс на жени и мажи во составот на регионалните штабови	Покрај “Составот на регионалните штабови во регионалните центри ја одразува соодветната и правичната застапеност на заедниците на подрачјето што го опфаќа регионалниот центар “да

		се додаде и соодветна и правична застапеност на жените и мажите во органите на раководење.
Член 26-28	Не се споменува дека претставници на помалку застапениот пол ќе имаат предност при вработување како афирмативна мерка или дека ќе се внимава на родовата застапеност при пополнување на работните места	Да се дополни дека ќе се внимава на соодветна и правична застапеност на жените и мажите при вработувањето во Центарот за управување со кризи и дека ќе се следат сите одредби од Законот за еднакви можности и Заштита од дискриминација (обврска на јавниот сектор да промовира еднаквост и недискриминација)
Член 30	Нема посебно споменување на жените и мажите и не се земаат предвид и расната, класната, етничката и верската, припадност, возраста, попреченост итн	Да се споменат посебно жените и мажите и да се земаат предвид и расната, класната, етничката и верската, припадност, возраста, попреченост итн
Член 32	Нема следење на пристапот базиран на човекови права за соодветност на употребените ресурси согласно специфични потреби и предизвици на различни категории на граѓани	Да се додаде: соодветна на специфичните потреби и предизвици на жените и мажите, девојките и момчињата имајќи ги предвид и расната, класната, етничката и верската, припадност, возраста, попреченост итн
Член 37	Во делот “да доставуваат податоци и информации“, не се споменуваат дека се вклучиваат и податоци разделени и по пол	Да се додаде дека согласно Законот за еднакви можности (член 18) и обврската за собирање на податоци разделени по пол, секогаш кога може, податоците се собираат и по пол.
Член 39- Тревожењето на населението	Во делот за Тревожењето на населението, нема посебни одредби каде би се посветило внимание на лицата со некоја попреченост,	Да се додаде обврска за осмислување на алтернативни методи за тревожење на лицата под ризик а кои се надвор од покриеноста на тековните системи што би вклучило и лица со оштетување во видот и слухот, но и лица во порурални или одалечени области
Член 45 - процена на загроеноста на безбедноста	Нема дел кој се однесува на родовите специфики за време на кризи	Да се додаде дека Процена на загроеноста на безбедноста ќе биде родово сензитивна и ќе ги содржи специфичните потреби и предизвици и на жените и мажите, девојките и

		момчињата имајќи ги предвид и расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн
Член 47	При планирањето на развојот нема повикување на меѓународните и домашните норми кои важат за човекови права и за управување со кризи како на пример СЕНДАИ принципите, приоритети, таргети и сл	Во делот “постапките кои важат во системот на планирање, програмирање и буџетирање” да се додаде и: согласно принципот базиран на човекови права и родово-одговорно буџетирање (согласно новиот Закон за буџети)

2. ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА И СПАСУВАЊЕ

Со овој закон се уредува системот за заштита и спасување на луѓето, животната средина, материјалните добра, природните богатства, животинскиот и растителниот свет и културното наследство од природни непогоди и други несреќи во мир, вонредна состојба и воена состојба во Република Македонија (во натамошниот текст: Република)

Основниот Закон за заштита и спасување е донесен во 2004 година, а последно изменување и дополнување на Законот за заштита и спасување е објавено во “Службен весник на РСМ” бр.215/21 во кои е означено времето на нивното влегување во сила и примена. И покрај тоа овој Закон не е усогласен ниту со Законот за еднакви можности на жените и мажите ниту со меѓународните документи кои се однесуваат на заштита од родово базирано насилство и посебната заштита на жените и девојчињата во услови на непогоди и други вонредни ситуации.

Општ заклучок е дека овој Закон е **родово слеп** закон зашто што:

- не ги препознава специфичните потреби и предизвици на жените и мажите во процесите на планирање но и имплементација на мерките за заштита и спасување од плановите кои треба да бидат родово сензитивни
- не предвидува родово специфични мерки како мерки за спречување на родово базираното насилство, сексуална изнуда или вознемирување на жените и девојките и постарите лица
- не се препознава подеднаквото учество на жените и мажите во системот на донесување на одлики (различните тела, совети, штабови) и управување со ресурсите (материјални, образовни,

Во продолжение се дадени препораки како може да се внесе родовата компонента во специфични членови од Законот.

Потенцијални точки за внесување на родовата компонента

Член од Законот	Наоди - што недостасува	Може да се додаде во текстот (амандмански)
Член 1	Споменување на жените и мажите	Да се смени зборот “луѓето”, и место него да стои: жените и мажите, девојките и момчињата имајќи ја предвид нивната расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн
Член 2 -поими	Дефиниции од Законот за еднакви можности како на пример на поимите еднакво учество, еднакви можности, родова еднаквост или родово балансирано учество, родово базирано насилство не се ни споменати	Да се додадат дефиниции за: специфични потреби на жени и мажи, еднакво учество и еднакви можности, родово базирано насилство. Каде може, зборот “граѓаните”, да се замени со жените и мажите, девојките и момчињата или пак да се повикаат на интерсекционалноста каде не се зема предвид само родот/полот туку и расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн
Член 4	Споменато е дека заштитата и спасувањето е работа од јавен интерес, но не и дека ќе биде организирана на начин да одговори на специфичните потреби но и ограничуваа и предизвици на жените и мажите	Покрај ...“спасување на своите вработени и луѓето затекнати во објектите...” да се додаде со посебен акцент на жените и мажите во специфична состојба како бременост, попреченост и сл.
Член 5	Нема споменување на мерки за превенција за ублажување и спречување на настанување на можните опасности за лица во различни ситуации, односно од различни категории	Да се додаде дека ќе се направи систем за „известување и предупредување за можните опасности и давање упатства за заштита, спасување и помош преку единствениот систем за известување“ за жени и мажи во различни ситуации и состојба како бременост, попреченост и сл.

Член 6	Нема осврт на посебните потреби и предизвици со кои се соочуваат жените и мажите во нивните доделени родови улоги	Кај основните начела може да се додаде и начелото на недискриминација и еднаквите можности на жените и мажите – како принципи
Член 12	Нема осврт дека плановите за спасување ќе бидат родово сензитивни, односно дека ќе опфатат и мерки за безбедност од насилство врз жените и девојките	Покрај „планот...ги содржи превентивните и оперативните мерки, активности и постапки за заштита и спасување“ треба да се додаде: имајќи ги предвид специфичните потреби и интереси на жените и мажите, девојките и момчињата, земајќи ги предвид и расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн
Член 16	Нема специфични активности насочени кон зголемување на безбедноста на девојките и жените	Во точка 7 покрај “одлучува за евакуација на населението; “може да се додаде: со посебен осврт/внимание за безбедност на девојките и жените односно спречување на родово базираното насилство за време на евакуациите
Член 18	Нема насоки за родово сензитивни планови и активности	Жените и мажите биолошки не се исти ниту пак имаат исти вештини и обврски и улоги. Самите стандарди не се прилагодени кон жените и тоа е веќе големо прашање на ниво УН; а и планвите ги носат претежно мажи. Самиот систем за спасување треба да може да одговори на специфичните потреби, но и предизвици на ж/м.
Член 19	Не се користи родово-сензитивен јазик	Да се додаде и женски род на функциите: директор/директорка , заменичка, кандидат-ка и тн
Член 21 - главен штаб за заштита и спасување	Не се споменува паритет/баланс на жени и мажи во главниот штаб за заштита и спасување и покрај тоа што заради родовите улоги и предрасуди, именуваните членови ќе се најчесто мажи.	Да се додаде дека ќе се внимава на родовиот баланс во Главниот штаб за заштите и спасување

Член 23	Членот дава насоки дека “Персоналниот и материјалниот состав на силите за заштита и спасување се утврдува со одлука на Владата.”	Да се додаде дека ќе се води сметка на родовиот баланс на силите за заштита и спасување
Член 26 - тимови за брз одговор	Нема споменување на никаква специјалност на тимовите за брз одговор	Да се додаде дека тимовите покрај родовиот баланс ќе бидат тренирани и за пристап на различни категории на граѓани (со попреченост на пример) и спречување на родово базирано насилство и сексуално вознемирување
Член 34 - Совет на единицата на локалната самоуправа	Нема посебен нагласок на спречување на родово базирано насилство	Под точка 3 да се додаде и: спречување и заштита од родово базирано насилство
Член 35 - Градоначалник на единицата на локалната самоуправа	Не се препознава подеднаквото учество на жените и мажите во системот на донесување на одлики и управување со ресурсите	(точка 1) Да се додаде дека плановите на локално ниво треба да бидат родово сензитивни и во консултација со жените и мажите на локално ниво следејќи ги принципите на родово одговорното буџетирање
Член 39 - Трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите	Нема осврт на родово базирано насилство во време на кризи	Плановите на Трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите да бидат родово сензитивни и да има посебен дел за заштита од родово базирано насилство во време на кризи
Член 51 Превенција	Нема споменување подготовка на родово сензитивни програми	Да се додадат зборовите “родово сензитивни“ проценки и програми кои ќе опфатат и проценка на опасностите за специфични групи, но и мерки за истите. Во овој дел треба да се предвидат и мерки за спречување на родово базирано насилство. Пример: доколку се утврди потреба од изградба на тоалети во скривниците, потоа таа ќе може да се реализира согласно точка 3 од истиот член-уредување на просторот и изградба на објекти, во функција на заштита и спасување;

Член 55 - тревожење	Нема предвидени мерки за посебни категории на граѓани	Да се предвиди дека системот за навремено предупредување на населението треба да води сметка и за лицата со одредена попреченост кои не можат да ги слушнат или разберат вообичаените методи за предупредување
Член 58 – активности за заштита и спасување – непосредна опасност	Нема потенцирано дека мерките ќе бидат родово сензитивни и дека ќе одговораат на родово-сензитивната проценка на опасности	Да се додаде дека активностите и мерките треба да бидат родово сензитивни и при нивното дизајнирање треба да се земат предвид и расната, класната, етничката и верската припадност, возраста, попреченост итн. на жителите на чија територија е опасноста
Член 60 - отстранување на последниците	Нема предвидување на родово-сензитивни мерки	Треба да се додаде дека при дизајнирањето на мерките мора да се води сметка за спречување на родово базирано насилство (на пример сексуални услуги во замена за храна, вода...) и зголемување на сигурноста на ранливи категории на граѓани
Член 61- Мерки за заштита и спасување	Не е потенцирано дека при креирањето на мерките ќе се имаат предвид специфичните потреби на жените и мажите	Да се додаде дека при креирање на мерките ќе се земат предвид и специфичните потреби и предизвици и на жените и на мажите на територијата која е предмет на операцијата. Затоа треба да се имаат ажурирани анализи и при креирањето на мерките од заштита и спасување да се побара мислење и од Комисијата за еднакви можности на локално ниво или пак координатор/ката во институциите.
Член 84- евакуација	Нема предвидени мерки за спречување на родово базираното насилство	Може да се додаде дека при евакуација ќе се внимава на дигнитетите на луѓето и ќе се превземат мерки за заштита од родово базирано насилство
Член 86 - згрижување на населението	Нема предвидени мерки за спречување на родово базираното насилство и зачувување на достоинството на луѓето	Да се додаде дека државата е должна да обезбеди услови да не се нарушува достоинството на луѓето и да спречи секаков обид за родово базирано насилство
Член 93-99- сили за заштита и спасување	Нема споменато дека ќе се пополнуваат со припадници од двата пола и дека ќе се воведат	Да се додаде одредба за заштита од дискриминација при ангажирање на лица како и да се отвори можност за воведување на афирмативни мерки за

	афирмативни мерки за примање на помалку застапениот пол во силите за заштита и спасување	ангажирање на лица од помалку застапениот пол бидејќи од сите набројани институции, учесниците ќе бидат претежно мажи.
Член 115-б и Член 115-е одредување на плата и надоместок заради отсуство	Нема исказ кој го споменува и породилното боледување	Да се додадат клаузули што во случај на отсуство заради породилно или родителско отсуство
Член 115-к-престанување на работниот однос во Дирекцијата	Нема посебни услови и мерки (искуство и стаж) за жени и мажи бидејќи се претпоставува дека сите се мажи (Пиротехничар)	Да се допрецизира дали се исти условите и за жени и за мажи
Член 118-самозаштита	Нема насоки дека при подготвувањето на граѓаните за самозаштита кое се остварува со обучување во образовните институции и преку информирање на граѓаните, ќе се посвети внимание и на лицата со попреченост	Да се дообјаснат начините за самозаштита почитувајќи го принципот „Никој да не се остави“ (Агенда 2030)
Член 120-известување	Нема дел кој ќе поттикне прилагодување на формите на известување според структурата и потребите на населението	Да се додаде дел кој ќе наложи прилагодување на формите на единствениот систем за известување согласно структурата и потребите на населението (лица со одредена попреченост, лица во рурални средини, домаќинки итн.)
Член 121 - Обучување за заштитата и спасувањето	Нема потенцирање дека обуката е прилагодена и на женски и машки кандидати	Да се додаде дел дека Обучувањето за заштитата и спасувањето е прилагодено и за женски и машки кандидати
Член 126 – права на повиканите граѓани	Нема клаузула во кои случаи граѓанинот може да одбие да учествува во активностите за заштита и спасување	Бременоста може да биде една од причините за одбивање да се учествува во активностите
Член 145-Процената и утврдувањето	Нема посебни одредби за вредносните показатели	При проценката да се земе предвид и подложноста на настанување на дополнителни штети и можноста за

на висината на штетата		виктимизирање на луѓето, посебно жените

3. ПРАВО НА ЗДРАВЈЕ И БЕЗБЕДНОСТ ПРИ РАБОТА И ЗАКОН ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЈЕ ПРИ РАБОТА

Безбедноста на работа и здравјето е мултидисциплинарно подрачје и заштита при работа е дефинирана како збир на мерки, нормативи и стандарди пропишани за создавање на безбедносни услови за работа. Правото за здравје и правото за безбедност на работа се универзални човекови и работни права. Поради тоа, Меѓународната организација на трудот (МОТ) од своето постоење до денес има усвоено и објавено 187 Декларации и 198 препораки од областа на здравјето и безбедноста на работа. Неспорно е дека секоја работа, во поголем или помал степен, носи ризик и опасност по здравјето и животот на работникот. Во модерените, функционални и хармонизирани систем за здравје и безбедност на работа, сè повеќе се посветува време на креирање на системи за заштита и безбедност кои ги следат потребите на сите вработени и се адаптирани на нивните карактеристики, посебно имајќи ги предвид родовите карактеристики и различности меѓу жените и мажите.

МОТ нагласува како препознавањето на различностите, вклучувајќи ги родовите разлики, се од витално значење за овозможување сигурност и здравје на вработените жени и мажи, па така родовите разлики мораат да се земат во предвид во развојот на политиките и стратегиите за превенција во обезбедување безбедност и здравје при работа. Според МОТ, овој пристап ги препознава и нагласува разликите кои постојат помеѓу запослените жени и мажи, како соодветно би се идентификувале ризици во областите на заштита на работа и примена на ефикасни решенија. И Светската здравствена организација (СЗО) во водичите за работодавачите и претставниците на работниците и работничките (синдикатите) наведува дека на здраво работно место/позиција за сите, пред сè бара родова перспектива за различни здравствени пролеми и ризици во работењето, односно на работните места. Па така, на пример, на работните места во градежништвото, рударството и транспортот мажите се изложени на опасности од падови, експлозии, струјни удари, хемикалии, бучност, топлина и сончево зрачење. Во Европска унија 90% од поединците кои се изложени на сончево зрачење со 75% од своето работно време се мажи. Од друга страна пак, на работните места како производство, образование, малопродажба и здравство, многу поголем процент на жени се изложени на организациони ризици како монотонија, биолошки и хемиски опасности како што се инфекции, мускулно-коскени и кардиоваскуларни оптеретувања и сл.

Исто така при дефинирање на мерките за безбедност и заштита при работа, покрај времето поминато на работа, треба да се земе предвид и патот до работа и назад, затоа што одредени истражувања покажуваат дека во многу делови на светот, жените доживуваат насилство на пат до работното место и од работното место до дома. Жените и мажите доживуваат различни видови на насилство на работа,

па така во сите сектори жените се често жртви на психичко, физичко и сексуално насилство. Истражувањата покажуваат дека дури и кога жените и мажите обавуваат потполни исти работи, а станува збор за професии кои традиционално се доживуваат како машки, жените може да бидат изложени на различни ризици. Разликите во обликот и димензиите на телото на жените и мажите, работната опрема и алатите кои се направени за машките тела, често не се прикладни за жените. СЗО исто така нагласува дека изложеноста на работа, може да влијае различно на репродуктивното здравје на жените и мажите, како менструалното здравје, плодност (кај жените и мажите), бременост, доење, одредена врста на рак (на простата, дојка, матка), менопауза, подигање на дете и сл.

Во продолжение се неколку насоки за интегрирање на родовата перспектива во политиките, програмите и превентивните мерки со цел намалување на нееднаквоста помеѓу жените и мажите во поглед на сигурноста, безбедноста и здравјето при работа:

- Да се земат во предвид родовите разлики при идентификување на ризиците, превенирање и нивно управување.
- При истражувањето на безбедноста и здравјето на работа исто така треба да се земат предвид родовите разлики
- Поставување на родово чувствителни индикатори за безбедност и здравје на работа врз основа на податоци кои се сегрегирани по пол
- Промовирање на еднаков пристап на услугите на медицината на труд за сите работници како и специфични услуги кои се наменети за жените или мажите.
- Да се осигура учество на жените работнички и мажите работници при креирање на мерките за сигурност и здравје на работа.
- Собирање на податоци структурирани по пол, по возраст и по работна позиција согласно систематизација на работни места
- Спроведување обуки за родова перспектива во безбедноста и здравјето на работа
- Дизајнирање на работната опрема, алати и лична заштитна опрема за жени и мажи

ЗАКОН ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЈЕ ПРИ РАБОТА

Во РС Македонија, областа на безбедност и здравје при работа е регулирана со Законот за безбедност и здравје при работа¹. Со овој закон се утврдуваат мерките за безбедност и здравје при работа, обврските на работодавачот и правата и обврските на вработените од областа на безбедноста и здравјето при работа, како и превентивните мерки против професионалните ризици, отстранувањето на ризичните фактори за несреќа, информирање, консултирање, обука на работниците и нивните претставници и нивно учество во планирањето и преземањето на мерки на безбедност и здравје при работа. Одредбите од овој закон се применуваат во сите дејности на јавниот и приватниот

1

https://mtsp.gov.mk/content/pdf/trud_2017/pravilnici/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%2016,11-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%91%D0%97%D0%A0.pdf

сектор, за сите лица осигурени од повреда на работното место или професионалните болести според прописите за пензиското, инвалидското и здравственото осигурување и за сите други лица кои се вклучени во работните процеси. Одредбите од овој закон не се применуваат во дејностите доколку со посебен пропис е регулирана оваа материја (како вооружените сили, полицијата, во некои посебни активности на силите за заштита и спасување и др.).

Во продолжение е даден краток преглед од родов аспект на членовите од овој закон.

Член од Законот	Наоди - што недостасува	Може да се додаде во текстот (амандмански)
Основни одредби Член 1	Споменување на мажите и жените	<ul style="list-style-type: none"> - Во текстот да се додаде „<u>жени и мажи</u>“ после „правата и обврските на вработените ...“ * - подолу во членот после „обука на работниците“ да се додаде „<u>и работничките</u>“; - на крајот на членот 1, да се додаде „<u>имајќи ги предвид различната биолошка конституција на жените и мажите</u>“ - * со ваквиот вид на користење на родов јазик е потребно да се ревидира целиот текст на законот
Основни одредби Член 3 Став 1 Алинеја 4	Недостасува во превентивните мерки дека при преземањето на истите треба да се земат предвид посебните потреби на жените согласно нивната биолошка конституција и биолошки карактеристики “	<ul style="list-style-type: none"> - На крајот од алинејта да се додаде „<u>земајќи ги предвид биолошките карактеристики на жените и мажите</u>“
Основни одредби Член 3 Став 1 Алинеја 9	- во описот за “Ризик“ не е наведено дека веројатноста за настанување на повреди, заболувања или оштетување на здравјето на вработениот, како резултат на опасност при	<ul style="list-style-type: none"> - На крајот на алинејата да се додаде „<u>земајќи ги предвид и различните биолошки и физиолошки карактеристики на жените и мажите</u>“

	<p>работа зависи и од различните биолошки и физиолошки карактеристики на жените и мажите</p>	
<p>Основни одредби</p> <p>Член 3</p> <p>Став 1</p> <p>Алинеја 10</p>	<p>Во “Изјавата за безбедност” не е наведено дека овој документ кој ги опишува карактеристиките на работниот процес кој содржи идентификација на опасностите и процена на ризикот за безбедноста и здравјето на работното место ги зема предвид и посебните карактеристики на жените и мажите</p>	<p>- Да се додаде дека при идентификација на опасностите и процена на ризикот за безбедноста и здравјето на работното место, <u>„разгледани се и земени во предвид и биолошките карактеристики на жените и мажите“</u></p>
<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 5</p> <p>Став 2</p>	<p>Недостасува дека при дефинирањето на заштитните мерки кои треба да го подобрат нивото на безбедност и здравје при работа ќе се земат предвид посебните карактеристики на жените и мажите.</p>	<p>- Да се додаде дека <u>„ќе се земат предвид посебните карактеристики на жените и мажите“</u></p>
<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 9</p>	<p>При набројувањето на начелата недостасува да се наведе дека работодавачот при спроведување мерки за безбедност и здравје при работа ќе го почитува и начелото на „родова рамноправност“ односно дека ќе ги земе предвид и различните потреби на жените и мажите.</p>	<p>- Како едно од начелата да се додаде дека работодавачот <u>„ќе ги земе во предвид различните биолошки карактеристики на жените и мажите и ќе ги почитува нивните потреби“</u></p>
<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 10</p>	<p>Недостасува да се наведе дека покрај природата на работата предвид треба да се земе и биолошката природа на жените и мажите</p>	<p>- На крајот на членот да се наведе дека работодавачот <u>„ќе ги земе предвид и биолошките и физиолошките карактеристики на жените и мажите соодветно“</u></p>

<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 12</p>	<p>Недостасува да се наведе дека при организирањето на безбедноста и здравјето при работа покрај наведените елементи, работодавецот треба да ги земе предвид и биолошките и физиолошките карактеристики на жените и мажите</p>	<p>- Во став 1 од членот да се додаде после „Работодавачот ја организира безбедноста и здравјето при работа во зависност од технолошкиот процес, ... како и биолошките и физиолошките карактеристики на жените и мажите.</p>
<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 13</p>	<p>Недостасува користење на родов јазик</p>	<p>- Да се додаде додаде после „Работодавачот е должен при планирање, набавка на работна опрема и воведување на нова технологија, да се консултира и соработува со вработените жени и мажи ...“</p>
<p>Општи обврски на работодавачот</p> <p>Член 16</p>	<p>Недостасува користење на родов јазик</p>	<p>- Да се додаде во став 2 после „Нарушувањето на здравјето при работа не смее да влијае врз платата на вработените жени и мажи</p>
<p>Чл. 17j</p>	<p>Дискриминација по основа на пол Колизичка со други закони</p>	<p>Во став 1 од овој член стои дека „Ако во текот на полагањето на стручниот испит настанат оправдани причини поради кои кандидатот не може да го продолжи полагањето на стручниот испит (болест, породилно отсуство и слично), ќе се прекине испитот за определено време, кое не може да биде подолго од шест месеци.“</p> <p>Ако се има предвид дека породилното отсуство трае минимум 9 месеци, тогаш определеното време од шест месеци е несоодветно поставено, односно ги става жените кои се на породилно отсуство во понеповолна положба од останатите кандидати.</p>
<p>Чл 18 Став 2</p>	<p>Недостасува согледување и земање во предвид на родовите разлики кои постојат меѓу</p>	<p>Во став 2 од овој член, треба да се додаде дека „Работодавачот ќе го одреди бројот, видот и степенот на стручно образование на стручните лица</p>

	рабочките работниците и	во согласност со членот 46 став (2) од овој закон, како и: - организацијата; - природата и обемот на работниот процес; - бројот на вработените <u>жени и мажи</u> вклучени во работниот процес, <u>притоа имајќи ги предвид родовите разлики</u> ;
Чл 19	-Недостасува родовиот аспект при опремување на работното место и работната средина; -недостасува земање предвид на последиците од хемиските, физичките и биолошките ризици врз жените и мажите соодветно; -недостасува родово следење и анализа на повредите поврзани со работењето, професионалните болести, идентификација на причините за истите	(1) Примарни обврски на стручното лице се: - советување на работодавачот за планирање, избор, купување и одржување на средствата за работа, - советување на работодавачот за опремување на работното место и работната средина <u>земајќи ги предвид различните потреби на жените и мажите</u> , - изготвување на стручна основа за изјавата за безбедност, - вршење на редовни и контролни прегледи на хемиските, физичките или биолошките ризици во работната средина <u>имајќи ги во вид различните последици кои се предизвикуваат кај жените и мажите соодветно</u> , - вршење на редовни и контролни прегледи и испитувања на работната опрема, - вршење на внатрешен надзор над спроведувањето на мерките за безбедно извршување на работата; - изработка на упатства за безбедно извршување на работата, - <u>родова перспектива во следење и анализа на повредите поврзани со работењето, професионалните болести, идентификација на причините за истите и подготовка на извештаи за работодавачот, заедно со сите предложени безбедносни мерки и ...</u>
Чл 20 Став 1	Отсуство на земање предвид на повредите или нарушувањето на	Да се додаде во „Примарни задачи на овластената здравствена установа во зависност од видот на дејноста која ја

	здравјето при работа кај жените и мажите поединечно	врши работодавачот, како и од видот и нивото на ризикот од повреди или нарушување на здравјето при работа <u>кај жените и мажите соодветно се</u>
Други обврски на работодавачот Заштита од пожар, евакуација и спасување Чл. 24, 25, 26	Низ целиот текст во членовите недостасува родовата перспектива, односно да се наведе дека ќе се земат предвид поединечните потреби на жените и мажите и соодветно на тоа, ќе се дефинираат ризиците по безбедноста и здравјето при работа и ќе се преземат превентивни мерки кои соодветно одговараат на жените и мажите	Соодветно да се додаде во текстот на членовите 24, 25 и 26
Чл 29	Недоставува родово балансираност во делот на бројот на претставници од страна на вработените, соодветно на бројот на вработени односно соодветно на бројот на вработени жени и мажи	Бројот на претставниците од членот 28 на овој закон ќе зависи од бројот на Вработените <u>и родовата балансираност</u>
Чл 30	Ист коментар како и за чл 24, 25 и 26	Јазикот да се унапреди во родово сензитивен
Чл 31, став 2	Недостасува следење на спецификите на вработените жени и мажи	Обуката за безбедност и здравје при работа мора да се прилагоди кон спецификите на работното место и <u>спецификите на вработените жени и мажи</u> мора да се изведе во согласност со програма која мора да биде ажурирана и изменета во поглед на новите облици и видови на ризици.
Чл 31. Став 7	Недостасува следење на спецификите на вработените жени и мажи	Инспекторот за труд по извршениот инспекциски надзор може да наложи постојната програма за обука за безбедност и здравје при работа да се прилагоди кон спецификите <u>на жените и мажите</u> и спецификите на работното место во

		однос на облиците и видовите на ризици.
Чл 44 Став 2	Недостасува начелото на родова еднаквост при именувањето на членовите во Советот за безбедност и здравје при работа	Да се додаде дека при именувањето на членовите, ќе се има предвид и начелото на родова балансираност
Прекршочни одредби		Да се додаде во листата на прекршочни одредби и глоба за непочитување на родовите аспекти во оние одредби каде што би биле предвидени во законот, во случај да се прифатат истите

4. М Е Т О Д О Л О Г И Ј А ЗА СОДРЖИНАТА И НАЧИНОТ НА ПРОЦЕНУВАЊЕ НА ОПАСНОСТИТЕ И ПЛАНИРАЊЕ НА ЗАШТИТАТА И СПАСУВАЊЕТО (19.6.2006)

Со оваа методологија се утврдува содржината и начинот на проценување на опасностите и планирањето на заштитата и спасувањето во случај на природни непогоди, епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи.

Во делот II. СОДРЖИНА И НАЧИН НА ПРОЦЕНУВАЊЕ НА ОПАСНОСТИТЕ, стои дека „Проценувањето на опасностите од природните непогоди, епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи, во согласност со Просторниот план на Република Македонија, ги содржи и се врши особено врз основа на следните елементи:

1. општите карактеристики на територијата или подрачјето,
2. процената по мерките за заштита и спасување,
3. потребите и можности за организација и раководење со заштитата и спасувањето и организирањето на силите за заштита и спасување,
4. оспособеност на субјектите за заштита и спасување во единиците на локалната самоуправа, трговските друштва, јавните претпријатија, установи и служби и
5. оспособеноста на граѓаните“.

Можностите за вклучување на родовата компонента се следни:

Дел од текстот	Наоди - што недостасува
Во делот 1- општите карактеристики на територијата или подрачјето, треба да се	Не е доволно објаснето дали во структура ќе се даде и преглед на

наведе и „ број и структура на населението вкупно и по населби“.	структура по пол, возраст, попреченост или други параметри
Во делот 2. Процентата по мерките за заштита и спасување, точка 2.1 Евакуација, стои - процена на бројот на населението кое подлежи на евакуацијата,	Не е доволно објаснето колку темелна треба да биде процената на бројот на населението кое подлежи на евакуација и по кои критериуми/параметри тоа ќе се оценува (попреченост, старост...) Во овој дел неостасува проценка за можности за родово базирано насилство при евакуирање
Во делот 2. Процентата по мерките за заштита и спасување, точка 2.2. Засолнување на населението и материјалните добра	При засолнувањето, односно при проценка на бројот на засолништа треба да се води сметка и за состојбата на засолништата, односно дали овозможуваат влез на лица со посебни потреби и дали и колку од засолништата имаат некој тоалет кој може да се заклучи. Циклусот кај жените не завршува кога ќе одат во засолниште.

Останатиот дел е технички дел и содржи листа што треба да имаат плановите од документација. Мерките за заштита и спасување се остваруваат преку организирање на дејства и постапки од превентивен и оперативен карактер, кои се подготвуваат и спроведуваат согласно Законот за заштита и спасување од страна на органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите кои ја предвидуваат, планираат и спроведуваат организацијата на мерките.

Заклучок и препорака за методологијата

Методологијата е донесена во 2006 година и потребно е нејзино ажурирање согласно усвоените документи и трендови (климатски промени).

При ажурирањето треба да се земат предвид специфичните потреби на жените и мажите од различни категории (бремени жени, родители со мали деца, постари лица, лица со попреченост) и да се пропише проценка и мерки за спречување на родово базирано насилство, сексуална изнуда или вознемирување на жените и девојките.

5. У Р Е Д Б А ЗА НАЧИНОТ НА ИЗГРАДБА НА ЈАВНИТЕ ЗАСОЛНИШТА И ОДРЖУВАЊЕТО И КОРИСТЕЊЕТО НА ВЕЌЕ ИЗГРАДЕНИТЕ ЗАСОЛНИШТА И

ДРУГИТЕ ЗАШТИТНИ ОБЈЕКТИ И ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ПОТРЕБНИОТ БРОЈ НА ЗАСОЛНИШНИ МЕСТА (17.11.2010)

Со оваа уредба се уредува начинот на изградба на јавните засолништа и одржувањето и користењето на веќе изградените засолништа и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број на засолнишни места.

Во оваа уредба недостасуваат појаснувања на одредени термини како - елементите и инсталациите на засолништата: за какви елементи и инсталација станува збор? Има наведено дека еден од типовите на засолништа е со вентилација на воздухот, но никаде нема наведено дека ќе се внимава на пристап до вода и санитација и одржување на хигиена. Ова е посебно важно за бремени, жени во циклус и лица со специфични болести.

6. УРЕДБА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА МЕРКАТА ЗА ЗАШТИТА И СПАСУВАЊЕ – ЕВАКУАЦИЈА НА НАСЕЛЕНИЕТО (13.7.2010 година)

Со оваа уредба се уредува спроведувањето на мерката евакуација на населението во рамките на системот за заштита и спасување.

Како приоритет при евакуација се ставени децата, бремени жени и мајки со деца до 7 години, а во категоријата на население што подлежи на евакуација е даден поширок список на категории на граѓани.

Недостасуваат одредби/норми дека при организирање на евакуација до/над 5 километри или на собирен/прифатен пункт, како и во самите објекти каде ќе бидат сместени лицата, ќе се обрати внимание на спречување на родово базирано насилство, сексуална изнуда или вознемирување на жените и девојките.

Во делот каде се пропишува колкава површина во објектите за сместување ќе се обезбеди по лице (во метри квадратни)(чл.9), не е наведено дали треба да се обезбеди поголем простор за лица со попреченост и дали и колку тоалети треба да има.

Во делот за подготовка на активностите за евакуација на населението (чл.15), во делот на оперативното планирање, покрај можноста за снабдување со храна, вода, електрична енергија, треба да се предвиди и можноста за снабдување со хигиенски влошки за жените со циклус и средства за одржување на лична хигиена.

Во делот кој се однесува на спроведување на евакуацијата (чл.16 и 17) недостасува норма поврзана со заштита од родово базирано насилство, сексуална изнуда или вознемирување на жените и девојките од блиски, познати /непознати и службени лица.

Во извештајот кој го доставуваат надлежните за евакуација каде се анализира спроведената евакуација (чл.25), треба да стои дел кој се однесува на превземените мерки за спречување на било какво насилство со акцент на родово базирано насилство.

7. УРЕДБА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА МЕРКАТА ЗГРИЖУВАЊЕ НА НАСТРАДАНО И ЗАГРОЗЕНО НАСЕЛЕНИЕ (13.7.2010)

Со оваа уредба се уредува спроведувањето на мерката згрижување на настраданото и загрозеното население кое се остварува во рамките на системот за заштита и спасување.

Планирањето и подготвувањето на активностите за спроведување на згрижувањето на настраданото и загрозеното население се врши од страна на органите на државната управа, органите на единиците на локалната самоуправа, јавните претпријатија, установи, служби и трговски друштва (во натамошниот текст: задолжени субјекти).

Во делот б) Подготвување на активности за спроведување на згрижувањето на настраданото и загрозеното население Член 7, се наведени повеќе мерки/активности кои задолжените субјекти кои го спроведуваат згрижувањето на настраданото и загрозеното население во рамките на развојното и оперативно планирање посебно треба да го предвидат. Меѓу другите активности треба да се предвидат и „ - можности за снабдување со храна, вода, електрична енергија, телекомуникациски врски и слично;“. Во овој дел треба да се предвиди и:

- можноста за снабдување со хигиенски влошки за жените со циклус и средства за одржување на лична хигиена.

- процедури за заштита од родово базирано насилство, сексуална изнуда или вознемирување на жените и девојките од блиски, познати /непознати и службени лица.

Во делот б-3) Активности и мерки по завршување на опасностите и отстранување на последиците Член 17, при преземањето на активности и мерки за организирано напуштање на објектите во кои било згрижено настраданото и загрозеното население и нивно враќање во постојаното место на живеење, треба да се предвидат и дополнителни мерки за сигурно враќање и спречување на секаков вид на насилство или вознемирување.

Во извештајот кој го доставуваат надлежните за згрижување на настраданото и загрозено население. каде се анализа спроведувањето на згрижувањето на настраданото и загрозено население. (чл.18), треба да стои дел кој се однесува на превземените мерки за спречување на билокакво насилство со акцент на родово базирано насилство.

Генерален заклучок и препораки за Уредбите

Сите три уредби се донесени во 2010 година и потребно е нивно ИТНО ажурирање во согласност со меѓународните документи кои се однесуваат на заштита

од родово базирано насилство, сексуално вознемирување и воопшто насилство врз млади девојки и момчиња, жени и лица со посебни потреби во различни ситуации.

При ажурирањето на Уредбите треба да се земе предвид намалување на степенот на ранливост на жените во репродуктивен период и постарите лица, одржувањето на менструалната хигиена на жените со циклус и посебните потреби на лицата со инвалидитет.

Надлежни органи за заштита и спасување од природни непогоди и други несреќи на национално ниво (родова проценка на буџетите)

Дирекција за заштита и спасување

Заради извршување на работите од заштитата и спасувањето од природни непогоди и други несреќи е основана *Дирекција за заштита и спасување*², како самостоен орган на државната управа со својство на правно лице.

Со Законот за заштита и спасување (кој што е детално обработен погоре во текстот), јасно се регулирани обврските кои треба да ги извршува и надлежностите кои ги има Дирекцијата за заштита и спасување, во остварувањето на заштитата и спасувањето.³

Имајќи ја предвид големата и значајна улога која ја има Дирекцијата за заштита и спасување во националниот систем за заштита и спасување од природни непогоди и

² <https://www.dzs.gov.mk/>

³ Чл 18 од Законот за заштита и спасување, вели: Во остварувањето на заштитата и спасувањето Дирекцијата ги врши следните работи : 1) го изработува Планот за заштита и спасување од природни непогоди и други несреќи од членот 10 на овој закон; 2) изработува Процена на загрозеност од природни непогоди и други несреќи во соработка со надлежните органи на државната управа; 3) го организира и подготвува системот за заштита и спасување; 4) предлага мерки за опремување и развој на системот за заштита и спасување во Републиката; 5) обезбедува функционирање на системот за спречување и откривање на настанувањето и отстранувањето на последиците од природни непогоди и други несреќи; 6) обезбедува навремено ангажирање и ефикасна употреба на републичките сили за заштита и спасување и тимовите за брз одговор; 7) се грижи за целосно вградување на мерките за заштита и спасување; 8) обезбедува реализација на стратешките и среднорочните цели за заштита и спасување; 9) учествува во пополнувањето и спроведувањето на мобилизацијата на републичките сили за заштита и спасување; 10) ги согледува потребите за развој и врши опремување на републичките сили за заштита и спасување; 11) се грижи за обезбедување на материјалните резерви за потребите на заштитата и спасувањето; 12) врши контрола и оцена на подготвеноста на силите за заштита и спасување; 13) организира и спроведува обука, тренинг и вежби за потребите на заштитата и спасувањето; 14) изработува наставни планови и програми за обука за заштита и спасување; 15) планира и спроведува меѓународна соработка во областа на заштитата и спасувањето; 16) планира, организира и обезбедува вежбовни активности и учество во колективните системи за заштита и спасување надвор од територијата на Република Македонија; 17) изработува стручни упатства од областа на заштитата и спасувањето; 17-а) врши идентификација, проценка на опасностите, нивно степенување и можни последици од истите; 17-б) учествува во вршење на увиди во настанатите штети предизвикани од природни непогоди и други несреќи; 17-в) води база на податоци на сите извори на ризици и опасности од природни непогоди и други несреќи; 18) утврдува нормативи и стандарди за системот за заштита и спасување во Републиката и 19) врши други работи утврдени со закон

други несреќи, направивме краток преглед на буџетот и финансиските извештаи на оваа институција, кои се јавно достапни и објавени на веб страницата на Дирекцијата.⁴

Па така, согледаваме дека континуирано од 2016 до 2023 година се објавуваат завршните сметки на веб страницата на Дирекцијата, кои се објавени на законски предвидените обрасци (биланс на состојба, преглед на приходи и расходи, посебни податоци за државна евиденција за корисниците на средства од буџетот на фондовите).

Исто така, во периодот на подготовката на оваа анализа, Дирекцијата на својата веб страница ги има објавено и буџетите од 2016 до 2022 година. Последниот објавен буџет кој се однесува на 2022 година, има краток опис за приоритетите и целите за 2022 година, останатите буџети се само финансиски претставени со буџетски ставки, без подетални описи и објаснувања.

Во делот на веб страницата каде што се објавуваат извештаи главно се достапни извештаи кои се однесуваат за работата на секторот за генерален инспекторат.

Можеме да подвлечеме, дека не успеавме на најдеме на страницата информации за корисниците на буџетот поделени по пол, начинот на кој се определува буџетот, дали при подготовката на буџетот се консултираат корисниците на истиот, дали се земаат предвид нивните потреби, и сл.

Годишните буџети немаат наративен дел каде се опишува подетално на кои конкретни активности е планирано да се трошат предвидените средства, за кој вид на програми се наменети средствата, кои се корисници, колку од нив се жени и мажи, колку од нив се лица во ранлива положба, и сл. Исто така, извештаите за финансиското работење се претставени преку завршна сметка, но не успеавме да видиме финансиски извештаи кои се подготвени на јазик разбирлив за општата популација, а исто така од претставените податоци, не е видлива родова поделеност на истите, односно нема податоци за корисниците на средствата, колку се жени, колку мажи, колку при креирањето на буџетите се земени предвид потребите на двата пола и сл.

Недостатокот на ваков вид на јавно достапни информации, ја прави тешка проценката на интеграцијата на родовата перспектива во буџетирањето и финансирањето за време на кризни ситуации.

Центар за управување со кризи

Центарот за управување со кризи⁵ е формиран заради предлагање одлуки и обезбедување постојани консултации, координација, навремена реакција, ефикасност и соодветно искористување на ресурсите што се на располагање во случај на кризна состојба, а и за обезбедување навремена, квалитетна и реална процена на загрозеноста на безбедноста на Република С. Македонија од ризици и опасности. Центарот за

⁴ <https://www.dzs.gov.mk/organizacija/2>

⁵ <https://cuk.gov.mk/>

управување со кризи, како самостоен орган на државна управа со позиција и функција на дирекција и во својство на правно лице, е предвидено да ги врши следните работи: - обезбедува континуитет во меѓуресорската и меѓународната соработка, консултации и координација во управувањето со кризи; - изработување и ажурирање на единствена процена на ризиците и опасностите за разрешување на кризната состојба; - предлага мерки и активности за разрешување на кризна состојба и врши и други работи утврдени со закон. Центарот е носител на вкупната поддршка (стручна, организациона, административна и друга) на Управувачкиот комитет и на Групата за процена.⁶

Центарот за управување со кризи на својата веб страница ги има објавено буџетите и завршните сметки на законски предвидените обрасци (биланс на состојба, преглед на приходи и расходи, посебни податоци за државна евиденција за корисниците на средства од буџетот на фондовите).

Исто така, на страницата се достапни и стратешкот план, годишни планови за работа, последниот достапен е годишен план за работа за 2024. Достапни се и извештаи за спроведувањето на годишните планови, а последен достапен е извештај за спроведување на годишен план за работа за 2023 година. Во годишниот план за работа се наведени програмите кои се планира да се реализираат, активности, временска рамка, показатели за успешност и очекувани резултати. Според истата структура и пристап е подготвен и извештајот за спроведување на годишниот план за 2023.

Генерален заклучок и препораки за родово одговорно буџетирање во надлежните институции во системот на заштита и спасување

Со цел да се добие слика, колку буџетите како финансиски инструменти се родово сензитивни, дали и колку е интегрирана родовата перспектива во буџетирањето и финансирањето за време на кризни ситуации, би препорачале да се направи анализа на буџетите од родова перспектива и проценка на влијанието на финансиската регулатива врз родовата еднаквост. За да може да се направи ваква целисходна анализа, првиот потребен чекор е сите податоци со кои располагаат институциите да бидат поделени по пол. Овие податоци потоа се анализираат со споредување на мажите и жените, нивните потреби како и утврдување на разликите меѓу нив. Утврдените разлики се родовите нееднаквости кои постојат, а кои е потребно да се анализираат со цел да се види дали предложените финансиски регулативи и средства за време на кризни ситуации или нивно превенирање, влијаат на намалување или зголемување на родовите нееднаквости. На тој начин ќе се идентификува како регулативата влијае на родовите односи меѓу мажите и жените и родовата еднаквост. Особено родовата анализа треба да се фокусира на влијанието што финансиската регулатива го има врз самохраните мајки, невработените жени, руралните жени, жените со попреченост итн., затоа што жените од специфични групи се најранливиот дел од населението.

⁶ https://cuk.gov.mk/?page_id=23195